

JOHN WILLIAMS

Stoner

Traducció d'Albert Torrecasana

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Stoner*
© John Williams, 1965

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 917021970 / 932720447).
Tots els drets reservats.

Primera edició: maig del 2012

© de la traducció: Albert Torrecasana Flotats, 2012

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Peu de la Creu 4, 08001 Barcelona.
info@grup62.com
grup62.com

Fotocomposició: Víctor Igual
Imprès a Reinbook

DIPÒSIT LEGAL: B. 8.470-2012
ISBN: 978-84-297-6931-9

Aquest llibre està dedicat als meus amics i antics col·legues del Departament d'Anglès de la Universitat de Missouri. Ells de seguida entendran que és una obra de ficció —que cap dels personatges que s'hi retraten no està basat en cap persona, viva o morta, i que no hi ha cap esdeveniment que tingui un equivalent en la realitat que vam conèixer a la Universitat de Missouri—. També s'adonaran que m'he pres algunes llibertats, tant geogràfiques com històriques, amb relació a la Universitat de Missouri, fins al punt que també ha acabat esdevenint un lloc imaginari.

I

En William Stoner va entrar a estudiar a la Universitat de Missouri el 1910, quan tenia dinou anys. Vuit anys després, durant el punt àlgid de la Primera Guerra Mundial, va rebre el títol de doctor en Filosofia i va acceptar una plaça de docent a la mateixa universitat, on va ensenyar fins que va morir, l'any 1956. No va passar mai de la categoria de professor ajudant, i eren pocs els estudiants que el recordaven ni que fos vagament després d'haver assistit a les seves classes. Quan va morir, els seus col·legues van donar un manuscrit medieval a la biblioteca de la universitat en recordança seva. Aquest manuscrit encara es pot trobar a la Col·lecció de Llibres Singulares, i porta la inscripció següent: «Donat a la biblioteca de la Universitat de Missouri, en memòria de William Stoner, Departament d'Anglès. De part dels seus col·legues».

Un estudiant qualsevol a qui el nom li sonés encara es podria arribar a preguntar qui va ser en William Stoner, però la curiositat no el duria gairebé mai més enllà d'aquesta pregunta casual. Els col·legues de l'Stoner, que ja no li tenien una consideració especial quan era viu, ara amb prou feines en parlen; per als més vells, el seu nom és un recordatori del final que els espera a tots, i per als més

joves només és un so que no evoca cap sensació del passat ni cap identitat amb la qual ells mateixos o les seves carreteres es puguin sentir relacionats.

Va néixer el 1891 en una petita granja al cor de Missouri, prop del poble de Booneville, a uns seixanta-cinc quilòmetres de Colúmbia, on hi havia la seu de la universitat. Tot i que quan va néixer els seus pares eren joves —el seu pare tenia vint-i-cinc anys i la seva mare tot just havia fet els vint—, l'Stoner, fins i tot de ben petit, ja els veia vells. A trenta anys, el seu pare n'aparentava cinquanta; encorbat per la feina, contemplava desesperançat el terreny àrid que sustentava la família any rere any. La mare es mirava la vida amb paciència, com si fos un llarg instant que havia de suportar. Tenia els ulls pàl·lids i enteranyinats, i les minúscules arrugues que els envoltaven quedaven accentuades pels cabells fins i grisencs que li cobrien el cap i que duia recollits en un monyo.

Fins on era capaç de recordar, en William Stoner sempre havia tingut obligacions. A sis anys munyia les vaques magres, remullava els porcs a la cort que hi havia a pocs metres de casa i recollia els ous petits d'una colla de gallines escarransides. Fins i tot quan va començar a anar a l'escola rural, a tretze quilòmetres de la granja, els seus dies, des d'abans de trenc d'alba fins a després de la posta de sol, estaven farcits de feines de tota mena. A disset anys les espatlles ja se li havien començat a encongir sota el pes de les ocupacions.

Era una casa solitària —de la qual ell era l'únic fill— que estava lligada tant sí com no a la feina dura. Al vespre tots tres seien a la petita cuina, il·luminats només per un

quinqué, i n'observaven la flama groga; sovint, durant l'hora aproximada que transcorria entre el sopar i el moment d'anar-se'n al llit, l'únic soroll que se sentia era el fatigat moviment d'un cos sobre una cadira i el cruix suau d'una fusta que sucumbia una mica a l'edat de la casa.

Havien construït la casa en un emplaçament ordinari, i les fustes sense pintar es bombaven al voltant del porxo i a les portes. En el decurs dels anys havia adquirit els colors de la terra seca —gris i marró, amb línies blanques—. En un costat de la casa hi havia una sala allargada i no gaire moblada, amb cadires senzilles i unes quantes taules llavorades, i la cuina, on la família passava una bona part del poc temps que compartien. A l'altre costat hi havia dos dormitoris, cada un dels quals moblat amb un somier de ferro amb esmalt blanc, una cadira senzilla i una taula amb un llum i una palangana a sobre. Els terres eren de taulons sense pintar; estaven distribuïts d'una manera irregular, cruixien de vells i la mare de l'Stoner els escombrava cada dia per treure'n la pols que s'hi escolava constantment.

A l'escola assistia a les classes com si fossin obligacions només una mica menys esgotadores que les de la granja. Quan va acabar l'institut, a la primavera del 1910, esperava que li encarreguessin més feines als camps; tenia la sensació que, a mesura que passaven els mesos, el seu pare era més lent i estava més cansat.

Però, un vespre de finals de primavera, després que els dos homes s'haguessin passat el dia eixarcolant el blat, el pare va parlar amb ell a la cuina, un cop va haver recollit els plats del sopar.

—La setmana passada va venir un representant del comtat.

En William va aixecar la mirada de les estovalles d'hule, de quadres blancs i vermells, pulcrament col·locades damunt la taula. No va dir res.

—Diu que tenen una escola nova a la Universitat de Colúmbia. En diuen Facultat d'Agricultura. Diu que troba que hi hauries d'anar. Dura quatre anys.

—Quatre anys —va dir en William—. Val diners?

—Treballaràs a canvi d'allotjament i menjar —va dir el pare—. Ta mare té un cosí que viu als afores de Colúmbia. Hi haurà llibres i coses. Jo et podria enviar dos o tres dòlars al mes.

En William va estendre les mans damunt l'hule, que emetia una lluror somorta a la llum del quinqué. Mai no havia passat de Booneville, a menys de vint-i-cinc quilòmetres. Es va empassar la saliva per parlar en un to serè.

—Et sembla que us en sortireu, aquí sols? —va preguntar.

—Ta mare i jo ens en sortirem. En plantaré vint de blat a dalt; això farà baixar la feina manual.

En William va mirar la mare.

—Mare? —va preguntar.

—Fes el que et digui el pare —va respondre ella en un to neutre.

—De debò voleu que me'n vagi? —va preguntar en William, com si en part encara confiés en una resposta negativa—. De debò voleu que me'n vagi?

El seu pare es va regirar a la cadira. Es va mirar els dits, abotifarrats i plens de durícies, i es va fixar en les clivelles on la terra havia penetrat fins al punt que ja no es podien rentar. Va entrellaçar els dits i els va aixecar de la taula, adoptant gairebé una actitud de pregària.

—Jo no vaig tenir mai una educació pròpiament dita

—va dir, mirant-se les mans—. Vaig començar a treballar en una granja quan vaig acabar sisè. Els estudis no tenien cap importància per a mi quan era jove. Però ara ja no ho sé. Sembla com si la terra cada any estigués més seca i com si costés més treballar-la; no és fèrtil com quan jo era petit. El representant del comtat diu que tenen idees noves, maneres de fer les coses que t'ensenyen a la universitat. Potser té raó. A vegades quan estic treballant al camp començo a pensar. —Va fer una pausa. Va estirar la renglera de dits i les mans entrelaçades li van caure damunt la taula.— Començo a pensar... —Es mirava les mans amb les celles arrufades i remenava el cap.— Aniràs a la universitat a la tardor. Ta mare i jo ja ens en sortirem.

Era el discurs més llarg que havia sentit pronunciar mai al pare. Aquella tardor va anar a Colúmbia i es va matricular a primer, a la Facultat d'Agricultura.

Va arribar a Colúmbia amb un vestit nou de llana negra, comprat al catàleg de Sears & Roebuck i pagat amb els estalvis de la mare, un abric gastat que havia estat del seu pare, uns pantalons blaus de sarja que s'havia posat una vegada al mes per anar a l'església metodista de Booneville, dues camises blanques, dues mudes per als dies de cada dia i vint-i-cinc dòlars en metàl·lic que un veí havia deixat al seu pare a canvi del blat de la tardor. Va començar a caminar des de Booneville, on els seus pares l'havien acompanyat de bon matí amb el carro de la granja, tirat per mules.

Era un dia calorós de tardor i el camí de Booneville a Colúmbia aixecava polseguera; va caminar durant gairebé una hora abans que un carro de mercaderies se li aturés al

costat i el carreter li preguntés si volia que el portés. Va fer que sí amb el cap i es va asseure al pescant. Duia els pantalons vermells de sarja empolegats fins als genolls, i a la cara, bruta i colrada per l'acció del sol i del vent, la pols del camí se li barrejava amb la suor. Durant el llarg trajecte es va dedicar a espolsar-se els pantalons amb matusseria i a passar-se els dits pels cabells fins i rossos que no hi havia manera d'allisar.

Van arribar a Colúmbia a les acaballes de la tarda. El carreter va deixar l'Stoner als afores de la ciutat i li va assenyalar un conjunt d'edificis a l'ombra d'uns oms alts.

—La teva universitat —va dir—. Aquí és on aniràs a classe.

Quan ja feia uns quants minuts que l'home se n'havia anat, l'Stoner continuava immòbil, observant el conjunt d'edificis. No havia vist mai res tan imponent. Les construccions de maons vermells s'estenien en un prat verd, extens i elevat, tallat per camins de pedra i per petites zones enjardinades. A banda de l'esbalaïment, notava una sensació de seguretat i de serenor que no havia experimentat mai. Tot i que era tard, va voltar durant molta estona per la vora del campus, limitant-se a observar, com si no tingués dret a entrar-hi.

Gairebé ja s'havia fet fosc quan va demanar a un viant per on s'anava a Ashland Gravel, el camí que l'havia de dur a la granja d'en Jim Foote, el cosí de la seva mare per al qual treballaria; i ja s'havia fet fosc del tot quan va arribar a la casa blanca on viuria, de fusta i de dos pisos. No coneixia els Foote i se li feia estrany arribar tan tard a casa seva.

El van saludar fent un gest amb el cap i el van examinar amb deteniment. Després d'aquell moment que l'Stoner

es va quedar palplantat i incòmode al pas de la porta, en Jim Foote el va acompanyar a una sala petita i poc il·luminada, plena de mobles atapeïts i de taules d'una llueur tènue cobertes de menuderies. No es va asseure.

—Has sopat? —va preguntar en Foote.

—No, senyor —va respondre l'Stoner.

La senyora Foote va doblegar el dit índex perquè l'acompanyés i es va allunyar. L'Stoner la va seguir a través d'unes quantes habitacions fins que va arribar a la cuina, on la dona li va fer un gest perquè s'entaulés. Li va posar al davant una gerra de llet i unes quantes llesques fredes de pa de blat. Ell va beure un glop de llet, però la seva boca, seca pels nervis, no podia ingerir el pa.

En Foote va entrar a la cuina i es va plantar al costat de la seva dona. Era un home baix, d'un metre seixanta a tot estirar, amb la cara prima i el nas punxegut. La seva dona feia mig pam més que ell i era ferma; unes ulleres sense muntura li cobrien els ulls i tenia uns llavis prims i premutos. Tots dos l'observaven amb avidesa mentre feia glops a la llet.

—Dóna menjar i beure al bestiar, i renta els porcs al matí —va dir en Foote ràpidament.

L'Stoner li va dedicar una mirada buida.

—Què?

—És el que faràs als matins —va dir en Foote—, abans que te'n vagis a la teva escola... Llavors, a la nit, alimenta'ls i renta'ls una altra vegada, recull els ous i muny les vaques. Talla llenya quan tinguis temps. Els caps de setmana m'ajudaràs en el que estigui fent.

—Sí, senyor —va dir l'Stoner.

En Foote el va escodrinyar durant un moment.

—La universitat... —va dir, fent que no amb el cap.

Així doncs, a canvi de nou mesos d'allotjament i menjar, va alimentar i va abeurar el bestiar, va donar menjar als porcs, va recollir ous, va munyir vaques i va tallar llenya. També va llaurar i va rasclar els camps, va cavar clots (a l'hivern perforant més de set centímetres de terra glaçada) i va fer mantega per a la senyora Foote, que l'observava seriosa, remenant el cap en senyal d'aprovació, mentre la batedora de fusta xipollejava amunt i avall en la llet.

El van allotjar a la planta de sobre que temps enrere havia estat un rebost; els únics mobles que tenia eren un somier de ferro negre amb el bastidor caigut que sostenia un matalàs prim de plomes, una taula trencada amb un quinqué a sobre, una cadira senzilla i coixa, i una caixa grossa que feia servir d'escriptori. A l'hivern, l'única escalfor que rebia era la que s'escolava pel terra procedent de les cambres del pis de sota; s'abrigava amb les mantes i els edredons tronats que li havien deixat, i s'escalfava les mans amb el seu propi baf per passar les pàgines dels llibres sense estripar-les.

Feia la feina de la universitat de la mateixa manera que feia la de la granja —amb meticulositat i a consciència, sense obtenir-ne plaer ni neguit—. Al final del primer any, la seva nota mitjana vorejava el notable; estava content que no fos més baixa i no l'amoïnava que no fos més alta. Era conscient que havia après coses que abans no sabia, però per a ell allò només volia dir que el segon any se'n podria sortir tan bé com se n'havia sortit el primer.

L'estiu posterior al seu primer curs a la universitat, va tornar a la granja del pare i el va ajudar amb la collita. Una vegada, el seu pare li va preguntar si li agradava anar a estudi i ell li va contestar que estava prou bé. El seu pare

es va limitar a fer que sí amb el cap i ja no va tornar a tocar el tema.

No va ser fins que hi va tornar per fer segon que en William Stoner va descobrir per què havia anat a la universitat.

Quan feia segon ja era una figura coneguda al campus. Independentment de l'època que fos, sempre duia el mateix vestit negre de llana, una camisa blanca i una corbata vaquera. Els canells li sobresortien de les mànigues de la jaqueta i els pantalons li voleiaven matusserament damunt les cames, talment un uniforme que abans hagués estat d'algú altre.

Les seves hores de feina augmentaven al mateix ritme que la creixent indolència dels seus amos, i es passava les llargues tardes a l'habitació, fent deures d'una manera metòdica; havia començat el recorregut que el duria a llicenciar-se en Ciències a la Facultat d'Agricultura, i durant aquell primer semestre de segon cursava dues ciències elementals, una assignatura d'Agricultura sobre la química del sòl i una altra d'obligatòria per a tots els estudiants universitaris: un semestre de Literatura anglesa.

Passades les primeres setmanes, les assignatures de ciències li plantejaven algunes dificultats; hi havia molta feina per fer i moltes dades per retenir. L'assignatura de química del sòl li va interessar d'una manera general; no se li havia acudit mai que els terrossos marronosos amb els quals havia treballat durant gairebé tota la vida no fossin altra cosa que el que aparentaven, i, encara que fos d'una manera vaga, va començar a entreveure que els coneixements que n'anava adquirint li podrien ser útils quan tornés a la granja del pare. Però l'ineludible estudi de la lite-

ratura anglesa el trasbalsava i l'inquietava d'una manera insòlita fins llavors.

El professor era un home de mitjana edat; devia rondar la cinquantena, es deia Archer Sloane i es dedicava a la seva tasca docent amb un menyspreu i una desgana si més no aparents, com si percebés que entre els seus coneixements i el que podia arribar a dir hi havia un abisme tan profund que no valia la pena escarrassar-se a escurçar-lo. Era un home que espantava i disgustava gairebé tots els seus alumnes, als quals responia amb un somriure distant i irònic. Era un home d'estatura mitjana, tenia la cara allargada i clivellada d'arrugues profundes, i anava molt ben afaitat; també tenia el tic de passar-se els dits per la seva tofa de cabells grisos i arrissats. Tenia una veu apagada i seca que li sortia sense expressió ni entonació a través d'uns llavis gairebé immòbils; per contra, els seus dits llargs i prims es movien amb elegància i persuasió, com si donessin a les paraules una forma que la seva veu no els podia donar.

Lluny de l'aula, quan feia les feines de la granja o parpellejava sota la llum tènue del quinqué mentre estudiava a les seves golfes sense finestres, l'Stoner s'adonava sovint que la imatge d'aquell home s'alçava enmig de la seva imaginació. Li costava evocar el rostre dels altres professors o recordar dades massa específiques sobre qualsevol altra classe; però sempre, al llindar de la seva consciència, l'esperava la figura de l'Archer Sloane, i la seva veu seca, i les seves paraules despectives i barroeres sobre algun fragment de Beowulf o sobre algun rodolí de Chaucer.

Tenia la sensació que li costaria molt portar aquella assignatura com les altres. Per més que recordés els autors, les obres, les dates i les influències, va estar a punt de suspendre el primer examen, i en el segon només se'n va sortir una

mica millor. Llegia i rellegia els apunts de literatura tan sovint que la feina de les altres assignatures se'n va començar a ressentir; malgrat tot, les paraules que llegia no eren sinó paraules escrites en fulls, i no entenia la utilitat del que feia.

Reflexionava sobre les paraules que l'Archer Sloane pronunciava a classe, com si sota el seu significat rotund i mordaç hi pogués trobar una pista que el dugués on figurava que havia d'anar; s'inclinava damunt el pupitre, assegut en aquella cadira massa petita per ser còmoda, i s'aferjava a les vores del tauler amb tanta força que els nusos dels dits se li veien blancs en contraposició a la pell dura i morena, arrufava les celles amb posat de concentració i es mossegava el llavi inferior. Però a mesura que l'atenció que paraven l'Stoner i els seus companys es tornava més desesperada, el desdeny de l'Archer Sloane es feia cada vegada més patent. I un dia aquell desdeny va esclatar en un atac de còlera dirigit únicament a en William Stoner.

La classe havia llegit dues obres de Shakespeare i dedicava el final d'aquella setmana a l'estudi dels seus sonets. Els alumnes estaven nerviosos i perplexos, mig espantats per la tibantor que augmentava entre ells i l'encorbada figura que els observava des de darrere el faristol. L'Sloane els havia llegit en veu alta el sonet setanta-tres; els seus ulls erraven per l'aula i els seus llavis estaven premuts en un somriure mancat d'humor.

—Què significa el sonet? —va preguntar de sobte, i va fer una pausa. Els seus ulls van recórrer l'aula amb un aire d'impotència seriosa i gairebé plaent.— Senyor Wilbur? —No hi va haver resposta.— Senyor Schmidt? —Algú va tossir. L'Sloane va desviar els seus ulls foscos i brillants cap a l'Stoner.— Senyor Stoner, què significa el sonet? —L'Stoner va empassar saliva i va fer un esforç per obrir la boca.—

És un sonet, senyor Stoner —va afegir l'Sloane, eixut—, una composició poètica de catorze versos regits per un patró que de ben segur vostè deu haver memoritzat. Està escrit en llengua anglesa, la qual, pel que tinc entès, vostè parla des de fa uns quants anys. L'autor és William Shakespeare, un poeta que, tot i estar mort, ocupa una posició força preeminent en la memòria d'uns quants. —Va observar de nou l'Stoner durant un moment i, tot seguit, va posar els ulls en blanc i se li van perdre més enllà de l'aula. Sense mirar el llibre, va tornar a recitar el poema, i la veu se li va fer més pregona i suau, com si durant un moment ell s'hagués convertit en les paraules, els sons i el ritme:

En mi pots contemplar l'estació de l'any
quan ja ben poques fulles (o cap) pengen encara,
tremoloses pel fred, de branques sense tany,
cors on fa poc cantaven ocells amb la veu clara.

En mi veus el crepuscle d'un dia en què a ponent
la posta ja s'ha fos i a poc a poc la nit
(l'altre jo de la mort) arriba lentament
i, negra, se l'endú i la tanca en l'oblit.

En mi veus el fulgor del foc que es calmarà
sobre les cendres de la seva galania,
com un llit d'agonia on haurà d'expirar

consumit per la flama amb què abans es nodria.
Perceps això, que et fa l'amor il·limitat,
perquè estimes qui hauràs d'abandonar aviat.¹

1. Traducció de Salvador Oliva. SHAKESPEARE, WILLIAM. *Els sonets*. Barcelona: Edicions 62-Empúries, 2002.

En aquell moment de silenci algú es va escurar la gola. L'Sloane va repetir els versos, tornant a recuperar la seva veu monòtona.

Perceps això, que et fa l'amor il·limitat,
perquè estimes qui hauràs d'abandonar aviat.

Els ulls de l'Sloane es van tornar a posar en en William Stoner, i llavors va dir en un to sec:

—El senyor Shakespeare li parla a través de tres-cents anys, senyor Stoner; el sent?

En William Stoner es va adonar que durant uns quants segons s'havia estat aguantant la respiració. Va expirar amb suavitat, a penes conscient que la roba se li bellugava sobre el cos mentre l'aire li sortia dels pulmons. Va apartar els ulls de l'Sloane i va recórrer l'aula amb la mirada. La claror es filtrava esbiaixada per les finestres i es posava damunt la cara dels seus companys, fins al punt que semblava que la llum brollés de dins seu per contrarestar la foscor; un alumne va parpellejar i una ombra prima li va cobrir una galta, a la part inferior de la qual convergia la claror del sol. L'Stoner es va adonar que els dits amb què engrapava el tauler del pupitre se'n començaven a desenganxar. Va girar les mans sota la seva mirada i el va sobtar veure-les tan morenes, i també el va sorprendre l'intricat sistema gràcies al qual les ungles li encaixaven a la punta esmussada dels dits; va tenir la sensació que es notava la sang que li circulava invisible per les venes i les artèries minúscules, bategant-li amb delicadesa i precarietat des dels tous dels dits i a través del cos sencer.

L'Sloane va tornar a parlar.

—Què li diu, senyor Stoner? Què significa aquest sonet?

Els ulls de l'Stoner es van alçar a poc a poc i a contracor.
—Significa —va dir, i amb un petit moviment va enlairar les mans; li va semblar que els ulls se li envidriaven mentre buscaven la figura de l'Archer Sloane—. Significa —va repetir, però no va acabar el que havia començat a dir.

L'Sloane el va mirar encuriolit. Llavors va assentir brusquement amb el cap i va dir:

—S'ha acabat la classe. —I sense mirar ningú, va fer mitja volta i va sortir de l'aula.

En William Stoner amb prou feines era conscient dels alumnes que tenia al voltant i que ara s'aixecaven rondinant i remugant dels seients, i sortien de l'aula arrossegant els peus. Quan ja feia una estona que se n'havien anat, ell continuava assegut i immòbil, absorit en el terra de taulons estrets que havien anat perdent el vernís per culpa del moviment desficiós dels peus d'estudiants que ell no veuria ni coneixeria mai. Va arrossegar els peus per terra, escoltant el xerric sec de la fusta a les soles i percebent-ne l'aspresa a través del cuir. Llavors ell també es va aixecar i va sortir a poc a poc de l'aula.

El fred suau d'aquell dia de finals de tardor se li ficava per la roba. Va mirar al voltant, fixant-se en les branques desfullades i nuoses que es recargolaven contra el cel clar. Els estudiants, que recorrien el campus amb pressa per anar a classe, li passaven a frec; els sentia el murmuri de les veus i el soroll dels talons pels camins de pedra, i els veia les cares enrogides pel fred i inclinades cap avall per combatre la lleu brisa que bufava. Els mirava encuriolit, com si no els hagués vist mai, i se'n sentia molt distant i molt proper. Va retenir aquella sensació mentre s'afanyava cap a la classe següent, i la va continuar retenint durant

la classe impartida pel professor de química del sòl, lluitant contra aquella bonior que dictava coses que calia apuntar a la llibreta i recordar mitjançant un tediós procés que ara ja ni tan sols li resultava familiar.

Al segon semestre d'aquell curs, en William Stoner va renunciar a les assignatures de ciències elementals i va interrompre els estudis de la Facultat d'Agricultura; es va matricular a cursos d'introducció a la filosofia i a la història antiga, i a dues assignatures de literatura anglesa. A l'estiu va tornar a la granja dels pares i va ajudar el seu pare amb la collita, però no va dir res del que havia fet a la universitat.

Quan era molt més gran i rememorava aquells dos últims anys abans de llicenciar-se, li semblaven el temps irreal d'algú altre, un temps que no havia avançat amb la fluïdesa natural a la qual estava habituat, sinó a empentes i rodolons. Els moments es juxtaposaven, o bé s'aïllaven l'un de l'altre, i tenia la impressió que l'havien arrencat del temps i que n'havia observat el pas com si fos un gran diorama tombat i desnivellat.

Va prendre consciència d'ell mateix d'una manera insòlita fins llavors. A vegades es mirava al mirall, s'observava aquell rostre allargat amb la tofa de cabells castanys i es tocava aquells pòmuls tan definits; i llavors es fixava en els canells prims que li sobresortien uns quants centímetres de les mànigues de la jaqueta, i es preguntava si als ulls dels altres també feia aquella fila tan ridícula que a ell li semblava que feia.

No tenia plans de futur i no parlava amb ningú d'aquella incertesa. Continuava treballant a cals Foote per pa-

gar-se l'allotjament i el menjar, però ara ja no s'hi estava tantes hores com durant els primers dos anys d'universitat. Durant tres hores cada tarda i mig dia els caps de setmana, permetia que en Jim i la Serena Foote se n'aprofitessin a pler; les altres hores les reclamava com a pròpies.

Una part d'aquest temps el passava a les petites golfes de calcs Foote; però, així que podia, un cop acabades les classes i enllestides les feines per als Foote, se'n tornava a la universitat. A vegades, a les tardes, deambulava per la gran plaça oberta, entre parelles que passejaven i xiuxiuejaven; encara que no en conegués cap i que no hi parlés, s'hi sentia unit. A vegades es quedava dret al bell mig de la plaça quadrangular, observant les cinc immenses columnes que precedien la Jesse Hall, les quals s'elevaven cap a la nit, allunyant-se de la gespa fresca; s'havia assabentat que aquelles columnes eren l'única cosa que quedava del primer edifici principal de la universitat, destruït feia molts anys arran d'un incendi. D'un argent grisenc sota el clar de lluna, nues i pures, li semblava que representaven l'estil de vida que ell havia adoptat, de la mateixa manera que un temple representa un déu.

A la biblioteca de la universitat, vagarejava pels passadissos, entre els milers de llibres, inhalant l'olor de resclosit del cuir, la tela i les pàgines seques com si fossin un encens exòtic. De tant en tant s'aturava, agafava un llibre dels prestatges i el sospesava un moment amb aquelles mans grosses, que li feien pessigolles en notar el tacte encara poc conegut del llom i d'aquelles pàgines submises. En acabat fullejava el llibre, llegint-ne fragments aquí i allà, i passant les pàgines delicadament amb els dits encarats, com si la seva graponeria pogués estripar i destruir el que els havia costat tant descobrir.

No tenia amics i per primera vegada a la vida era conscient de la seva solitud. A vegades, a les golfes, en plena nit, alçava la mirada del llibre que llegia i escodrinava els racons foscos de l'habitació, on la llum feia pampallugues contra les ombres. Si dedicava una bona estona a observar amb atenció, la foscor es congregava en una llum que adoptava la forma insubstancial del que havia estat llegint. I se sentia fora del temps, tal com s'havia sentit aquell dia a classe, quan l'Archer Sloane li havia parlat. El passat es constituïa fora de la foscor on s'estava, i els morts ressuscitaven per viure davant seu; i el passat i els morts avançaven cap al present entre els vius, de manera que durant un intens moment l'assaltava una visió densa en la qual quedava comprimit i de la qual no podia fugir, ni en volia fugir. Tristany i Isolda la Justa passejaven davant seu; Paolo i Francesca voltaven en la foscor ardent; Helena i l'enlluernador Paris, amb l'amargor pintada a la cara per les conseqüències de les seves accions, emergien de la penombra. I ell era amb ells com no podria ser mai amb els seus companys que anaven d'una classe a l'altra, amb els quals compartia un hàbitat local en una gran universitat a Colúmbia, a Missouri, i que caminaven distrets enmig de l'aire de l'oest mitjà.

En un any va aprendre grec i llatí prou bé per entendre textos senzills; sovint els ulls se li tornaven vermells i li coïen pels nervis i per la falta de son. De tant en tant pensava en ell mateix i en com era feia uns quants anys, i quedava esbalaït pel record d'aquella figura estranya, fosca i passiva com la terra d'on havia sortit. Pensava en els seus pares i li resultaven gairebé tan desconeguts com el nen que havien criat; li inspiraven una combinació de llàstima i d'amor distant.

Gairebé a la meitat del quart curs universitari, l'Archer Sloane el va cridar un dia després de classe i li va demanar que passés pel seu despatx per xerrar-hi una estona.

Era hivern i la boira baixa i humida pròpia de l'oest mitjà planava sobre el campus. Fins i tot a mig matí, les primes branques dels sanguinyols resplendien per l'acció del gebre, i les plantes negres que s'enfilaven per les grans columnes de davant de la Jesse Hall estaven resseguides per cristalls iridescents que espurnejaven damunt la grisor. L'abric de l'Stoner estava tan tronat i malmès que, malgrat el clima gèlid, havia optat per no posar-se'l per anar a veure l'Sloane. Tremolava mentre enfilava el camí a corre-cuita i pujava els amples graons de pedra que duïen a la Jesse Hall.

Venint del fred, la calor a dins l'edifici era intensa. La grisor de fora s'escolava a través de les finestres i de les portes de vidre de les dues bandes del vestíbul, fins al punt que el terra de rajoles grogues brillava més que la llum grisa que hi incidia, i les grans columnes de roure i les parets llises també resplendien des de la seva foscor. Se sentia el fregadís d'unes passes que s'arrossegaven per terra i un murmuri de veus que s'esmorteïa en la immensitat de l'espai; hi havia figures borroses que es movien a poc a poc, barrejant-se i separant-se, i l'aire opressiu fonia la flaire de les parets envernissades amb la sentor humida de la roba de llana. L'Stoner va enfilat els graons de marbre polit que duïen al despatx que l'Archer Sloane tenia al segon pis. Va trucar a la porta tancada, va sentir una veu i va entrar.

El despatx era llarg i estret, il·luminat només per una finestra al fons. Els prestatges atapeïts de llibres s'enfilaven fins a l'alt sostre de la cambra. Prop de la finestra hi havia un escriptori encaixat i, davant l'escriptori, mig girat i retallat contra la claror, seia l'Archer Sloane.

—Senyor Stoner —va dir l'Sloane, eixut, mig aixecant-se i assenyalant una butaca de pell que tenia davant. L'Stoner s'hi va asseure.— He estat repassant el seu expedient. —L'Sloane va fer una pausa i va aixecar una carpeta de l'escriptori, observant-la amb un punt d'ironia distant.— Espero que no el molesti la meva curiositat.

L'Stoner es va humitejar els llavis i es va regirar a la butaca. Va provar d'ajuntar aquelles mans tan grosses per fer-les invisibles.

—No, senyor —va dir amb una veu rogallosa.

L'Sloane va assentir amb el cap.

—Perfecte. He vist que va començar com a estudiant d'agricultura i que en algun moment del segon any va passar a fer literatura. És correcte?

—Sí, senyor —va dir l'Stoner.

L'Sloane es va reclinar a la cadira i va alçar la mirada cap al quadrat de llum que entrava per la finestra alta i petita. Es va tocar diverses vegades els tous dels dits d'una mà amb els de l'altra i es va girar cap al jove que seia rígid davant seu.

—L'objectiu oficial d'aquesta entrevista és informar-lo que haurà de dur a terme un canvi formal del pla d'estudis, expressant la seva intenció de renunciar a la carrera original i declarant quina és la definitiva. Seran cinc minuts de no res a secretaria. Ho farà, oi?

—Sí, senyor —va respondre l'Stoner.

—Però, com ja deu haver deduït, aquest no és el motiu pel qual li he demanat que vinguis. Li sap greu si li pregunto quatre coses sobre els seus plans de futur?

—No, senyor —va dir l'Stoner. Es va mirar les mans, entrellaçades i recargolades.

L'Sloane va tocar la carpeta de papers que havia deixat sobre la taula.

—Veig que era una mica més gran que la majoria d'estudiants, quan va entrar a la universitat. Estava a punt de fer els vint, si no vaig errat, oi?

—Sí, senyor —va dir l'Stoner.

—I en aquell moment la seva intenció era cursar estudis a la Facultat d'Agricultura?

—Sí, senyor.

L'Sloane es va reclinar i va observar el sostre alt i apagat.

—I quins plans té ara? —va preguntar d'improvís.

L'Stoner es va quedar en silenci. Era una qüestió que no s'havia plantejat i que no es volia plantejar. A la fi, amb un punt de ressentiment, va respondre:

—No ho sé. No hi he rumiat gaire.

L'Sloane va dir:

—Té ganes que arribi el dia de deixar enrere aquestes parets enclaustrades i endinsar-se en el que alguns anomenen món?

L'Stoner va somriure avergonyit.

—No, senyor.

L'Sloane va donar uns quants copets a la carpeta de l'escriptori.

—El seu expedient diu que vostè prové d'una comunitat rural. He de deduir que els seus pares són grangers?

L'Stoner va fer que sí amb el cap.

—I la seva intenció, un cop s'hagi llicenciat, és tornar a la granja?

—No, senyor —va dir l'Stoner, sorprès per la determinació del seu to. Va pensar una mica perplex en la decisió que tot d'una acabava de prendre.

L'Sloane va tornar a fer que sí.

—M'imagino que un alumne de literatura seriós deu trobar que les seves aptituds no són precisament les més adequades per convèncer la terra.

—No hi tornaré —va dir l'Stoner com si l'Sloane no hagués parlat—. No sé ben bé què faré. —Es va mirar les mans mentre deia:— Em costa imaginar-me que acabaré tan aviat, que deixaré la universitat quan acabi aquest curs.

—No caldria que se n'anés obligatòriament —va comentar l'Sloane, com qui no vol la cosa—. M'equivoco si penso que depèn econòmicament d'algú altre?

L'Stoner va fer que no amb el cap.

—Les seves notes són magnífiques. A excepció de la... —Va arquejar les celles i va dibuixar un somriure.— A excepció de la literatura anglesa de segon, té excel·lents en totes les assignatures d'anglès, i en les altres no baixa mai del notable. Si es pogués quedar després d'haver-se llicenciat, estic segur que amb un any si fa no fa podria acabar el postgrau, i després podria impartir classes mentre es preparés el doctorat. Sempre que hi estigués interessat, és clar.

L'Stoner es va estirar enrere.

—Què vol dir? —li va preguntar, i en la seva veu va sentir alguna cosa semblant a la por.

L'Sloane es va inclinar endavant fins a acostar-li molt la cara; l'Stoner va veure que se li assuavien les arrugues de la cara, llarga i prima, i va sentir que la veu seca i burleta del professor es tornava afable i desprotegida.

—Em vol fer creure que no ho sap, senyor Stoner? —va preguntar l'Sloane—. Encara no ho entén? Vostè serà professor.

De sobte, l'Sloane semblava molt distant, i les parets del despatx es van allunyar. L'Stoner es trobava suspès en

la immensitat de l'aire i va sentir que la seva veu preguntava:

—N'està segur?

—Seguríssim —va dir l'Sloane en veu baixa.

—Com ho sap? Com en pot estar tan segur?

—És amor, senyor Stoner —va respondre l'Sloane en un to alegre—. Vostè està enamorat. Tan senzill com això.

Era tan senzill com això. L'Stoner es va adonar que feia que sí amb el cap i que deia alguna cosa intranscendent. Tot seguit va sortir del despatx. Sentia pessigolles als llavis i es notava els tous dels dits ben balbs; caminava com si estigués adormit, tot i que era molt conscient del que l'envoltava. El seu cos va fregar les polides parets de fusta del passadís, i va pensar que percebia l'escalfor i l'edat del fustam; va baixar les escales a poc a poc i va quedar corprès pel marbre fred i venós que semblava que li rellisqués una mica sota els peus. Als passadissos, les veus dels estudiants li arribaven definides i individualitzades enmig del murmurí esmorteït, i els seus rostres eren propers, desconeguts i familiars. Va sortir de la Jesse Hall i es va endinsar en la claror del matí, i era com si la grisor ja no oprimís el campus; va mirar enfora i cap al cel, com si hi albirés una possibilitat que no sabia anomenar.

La primera setmana de juny de l'any 1914, en William Stoner, juntament amb una seixantena de nois i de no gaires noies, va rebre el títol de llicenciat en Filosofia i Lletres per la Universitat de Missouri.

Per assistir a la cerimònia, els seus pares —dalt d'una calessa que els havien deixat tirada per la seva vella mula burella— havien sortit el dia abans i havien recorregut de

nit els més de seixanta quilòmetres que hi havia des de la granja; van arribar a calcs Foote poc després de trenc d'alba, encarcerats pel viatge i la falta de son. L'Stoner va baixar a rebre'ls al pati. Ells es van quedar plantats l'un al costat de l'altre, sota la fresca claror del matí, i van esperar que se'ls acostés.

L'Stoner i el seu pare van fer una encaixada en un gest fugaç, sense mirar-se.

—Com va? —va dir el pare.

La mare el va saludar amb el cap.

—El teu pare i jo venim a veure com et gradues.

L'Stoner va callar un moment. Llavors va dir:

—Val més que entreu a esmorzar alguna cosa.

Estaven sols a la cuina; d'ençà que l'Stoner havia arribat a la granja, els Foote havien adquirit l'hàbit de llevar-se tard. Però ni llavors ni quan els seus pares van haver esmorzat, no va gosar comunicar-los el seu canvi de plans, la seva decisió de no tornar a la granja. Havia començat a parlar una vegada o potser dues, però llavors s'havia fixat en les cares colrades que sobresortien nues de la roba nova i havia pensat en el llarg viatge que havien fet i en els anys que havien esperat que ell tornés. Va seure rígid al seu costat fins que es van acabar el cafè, i fins que els Foote es van llevar i van entrar a la cuina. Llavors els va dir que havia d'anar més d'hora a la universitat i que ja els veuria més tard, durant la cerimònia.

Deambulava pel campus amb la toga i el birret negres que havia llogat; li pesaven i li feien nosa, però no trobava un lloc on deixar-los. Pensava en el que diria als seus pares; es va adonar per primera vegada que la seva decisió era definitiva, i gairebé va tenir ganes de desdir-se'n. Intuïa la seva incompetència a l'hora d'atènyer l'objectiu que

havia escollit d'una manera tan imprudent, i fins i tot se sentia atret pel món al qual havia renunciat. Li sabia greu tot el que havia perdut i tot el que havien perdut els seus pares, i fins i tot l'entristia adonar-se que s'allunyava d'ells.

No es va saber sostreure d'aquell sentiment de pèrdua durant tota la cerimònia; quan van pronunciar el seu nom i va avançar per la tarima per rebre un pergamí enrotllat de mans d'un individu amb la cara oculta darrere una suau barba grisa, no se sabia avenir de la seva pròpia presència, i aquell pergamí que tenia a la mà no significava res. No podia sinó pensar en els seus pares, que seien entercs i neguitosos entre el nombrós públic.

Quan va acabar la cerimònia, va tornar amb ells a calcs Foote, on passarien la nit i des d'on, l'endemà de bon matí, emprendrien el viatge de tornada.

Van seure a la sala dels Foote fins tard. En Jim i la Serena els van fer companyia una estona. De tant en tant, en Jim i la mare de l'Stoner intercanviaven el nom d'algun parent i es tornaven a sumir en el silenci. El seu pare seia en una cadira, amb les cames separades, una mica inclinat endavant, engrapant-se les ròtules amb aquelles mans amples. A la fi els Foote es van mirar, van badallar i van anunciar que era tard. Se'n van anar a la seva habitació i tots tres es van quedar sols.

Hi va haver un altre silenci. El pare i la mare, amb els ulls clavats al davant, cap a les ombres dels seus cossos, de tant en tant llançaven una llambregada de cua d'ull al fill, com si no gosessin interferir en la seva flamant condició.

Al cap d'uns quants minuts, en William Stoner es va inclinar endavant i va parlar amb una veu més forta i més contundent del que havia previst.

—Us ho hauria d'haver dit abans. Us ho hauria d'haver

dit l'estiu passat, o aquest matí. —Els seus pares feien una cara apagada i inexpressiva a la claror del llum.— El que miro de dir-vos és que no tornaré amb vosaltres a la granja.

Ningú no es va moure. El seu pare va dir:

—Si encara no has enllestit tot el que havies d'enllestir aquí, nosaltres podem marxar demà al matí i tu pots tornar d'aquí a uns dies.

L'Stoner es va fregar la cara amb el palmell obert.

—No..., no em referia a això. El que miro de dir-vos és que no tornaré a la granja mai més.

Les mans del pare van estrènyer les ròtules amb una mica més de força i es va reclinar a la cadira.

—T'has ficat en algun embolic? —va dir.

L'Stoner va somriure.

—No és pas això. Continuaré estudiant durant un altre any, o potser durant dos o tres.

El pare va fer que no amb el cap.

—He vist que acabaves aquesta tarda. I el representant del comtat va dir que els estudis per fer de granger duraven quatre anys.

L'Stoner va mirar d'explicar-li quines eren les seves intencions, va provar d'expressar-li els seus sentiments i els seus objectius. Se sentia parlar com si les paraules sortissin de la boca d'algú altre, i observava la cara del seu pare, que entomava aquells mots com una roca encaixa una ràfega de cops de puny. Quan va haver acabat, es va asseure amb les mans entrelaçades entre els genolls i amb el cap acotat. Va escoltar el silenci de la sala.

A la fi el seu pare es va regirar a la cadira. L'Stoner va alçar la mirada. Va ensopegar amb els rostres dels seus pares; va estar a punt d'arrencar a plorar.

—No ho sé —va dir el pare. Feia una veu rogallosa i

fatigada.— No m'esperava que això acabés així. Em pensava que feia el millor per a tu enviant-te aquí. La teva mare i jo hem fet sempre tot el que hem pogut per tu.

—Ja ho sé —va dir l'Stoner. No els podia tornar a mirar.— Estareu bé? Podria tornar a l'estiu uns quants dies i donar-vos un cop de mà. Podria...

—Si creus que t'has de quedar aquí i estudiar aquests llibres, endavant. Ta mare i jo ja ens en sortirem.

La mare era davant seu, però no el veia. Tenia els ulls tancats, ben premuts; respirava amb dificultat, amb el rostre desencaixat, com si estigués molt afectada, i s'enfonsava els punys closos a les galtes. L'Stoner, sorprès, es va adonar que la mare somicava, d'una manera intensa i silenciosa, amb la vergonya i la poca traça dels que no ploren gairebé mai. La va observar una mica més; llavors es va aixecar amb penes i treballs i va sortir de la sala. Va enfilear el camí dels graons estrets que duïen a la seva habitació de les golfes; es va passar molta estona estirat al llit, contemplant amb els ulls oberts la foscor que planava damunt seu.